

УДК 338.3

**Кміть В. М.**

*кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту  
Львівського національного університету імені Івана Франка*

**Падура А. В.**

*студент  
Львівського національного університету імені Івана Франка*

**Kmit V. M.**

*Associate Professor, PhD in Economics  
Department of Finance, Money Circulation and Credit  
Ivan Franko National University of Lviv*

**Padura A. V.**

*Student  
Ivan Franko National University of Lviv*

## ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

### STATE SUPPORT FOR SMALL BUSINESS

**Анотація.** У статті розглянуто основні види державної підтримки суб'єктів малого підприємництва для забезпечення їхнього сталого розвитку та подальшого функціонування. Детально розкрито головні принципи державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні.

**Ключові слова:** державна підтримка, суб'єкти малого підприємництва, розвиток, фінансова підтримка.

**Постановка проблеми.** Підтримка та допомога суб'єктам малого підприємництва повинна бути обов'язковою умовою економічної та політичної стабілізації в країні. Мале підприємництво є основою економіки країни, воно сприяє зростанню матеріального потенціалу суспільства, створює нові умови для працевлаштування людей та здійснює різноманітні таланти громадян. Активна підтримка розвитку суб'єктів малого підприємництва сприяє зростанню ВВП та створенню нових робочих місць.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми щодо державної політики підтримки суб'єктів малого підприємництва досліджуються у працях таких відомих вітчизняних науковців, як О. Власюк, Л. Воротіна, В. Геєць, С. Дрига, М. Єрмошенко, Т. Ковальчук, В. Кузьменко, Д. Ляпін, В. Ляшенко, С. Реверчук, В. Сизоненко та ін.

**Мета статті** полягає у розгляді та аналізі державної політики підтримки суб'єктів малого підприємництва як на національному рівні, так і на прикладі зарубіжних країн, висвітленні особливостей підтримки малого підприємництва, проблем та перспектив надання державної допомоги.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Підтримка підприємців зародилася ще в XV ст. у вигляді

протекціоністських тарифів держав на імпортовані промислові товари, а також заохочення експорту, особливо готової продукції. У подальшому підтримка підприємництва стала розширюватися заходами податкового стимулювання для дрібних підприємців. Підтримка здійснювалася переважно шляхом непрямих заходів і створенням сприятливих умов для розвитку. А цілеспрямована державна політика підтримки підприємництва з'явилася лише в 1932 р. у США як міра по подоланню наслідків Великої депресії [1, с. 77].

Найбільш комплексне трактування даного поняття представлено в редакції З.С. Варналія: «Під державною підтримкою слід розуміти, з одного боку, державне регулювання цього сектора економіки, яке передбачає в першу чергу свідоме формування державними структурами правових, економічних та організаційних умов становлення та розвитку малого підприємництва, а з іншого боку, – створення стимулів, використання матеріальних і фінансових ресурсів, які залучаються у сферу малого підприємництва на пільгових засадах або безоплатно». Дане визначення поняття «підтримка підприємництва» є більш широким, аніж попередні визначення, оскільки воно включає в себе не тільки непрямую підтримку розвитку

сектора малого підприємництва, але й урахує заходи прямої допомоги [1, с. 80–81].

Терміни «суб'єкти малого підприємництва» і «суб'єкти середнього підприємництва» вживаються в Законі «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» у значенні, наведеному в Господарському кодексі України, з урахуванням того, що в цілях цього Закону термін «суб'єкти малого підприємництва» охоплює суб'єктів мікропідприємництва [2].

У разі якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, визначено інші правила, ніж ті, що передбачені Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», застосовуються правила міжнародного договору [2].

Малі підприємства швидко реагують на всі зміни у бізнес-середовищі. Вони перші страждають від надмірного обтяження бюрократією, але й перші, хто буде нагородженим добробутом та процвітанням від ініціативи порвати з бюрократизмом. Малі підприємства значно сприяють соціальному і регіональному розвитку через те, що вони є прикладом ініціативності та дієвості [3].

За даними Конференції Об'єднаних Націй із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у більшості країн світу питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва у загальній кількості суб'єктів підприємництва досягає 90%, а іноді перевищує 95%. Так, у країнах ЄС суб'єкти малого та середнього підприємництва становлять 99,8%, у США – понад 90%, в Японії – 99% [3].

Метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва;

2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;

3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва;

4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;

5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян [2].

Принципами державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

1) ефективність підтримки малого і середнього підприємництва;

2) доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва;

3) забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері;

4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого і середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;

5) ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм;

6) відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки;

7) доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого і середнього підприємництва [2].

В Україні ведеться активна діяльність щодо реформування державної політики регулювання підприємницького сектору, позитивним наслідком чого стали вдосконалення дозвільних процедур і реєстрації (у т. ч. електронної) речових прав на майно, спрощення процедур відкриття та закриття бізнесу, одержання адміністративних послуг, звуження прямого адміністративного державного контролю діяльності суб'єктів господарювання та реформування сфери надання адміністративних послуг, пом'якшення податкового тиску, розвиток інфраструктури для надання суб'єктам підприємництва фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, науково-технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки та, відповідно, покращання місця України в рейтингу легкості ведення бізнесу Світового банку [4, с. 51].

Надання фінансової державної підтримки здійснюється спеціально вповноваженим органом у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, іншими органами виконавчої влади, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, Українським фондом підтримки підприємництва й іншими загальнодержавними фондами, регіональними та місцевими фондами підтримки підприємництва [5, с. 151].

Основними видами фінансової державної підтримки є:

1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого та середнього підприємництва;

2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів і платежів за користування гарантіями;

3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого та середнього підприємництва;

4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування й ведення власної справи;

5) надання позик на придбання й упровадження нових технологій;

6) компенсація витрат на розвиток кооперації між суб'єктами малого та середнього підприємництва й великими підприємствами;

7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;

8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки. Фінансова підтримка може бути надана на зворотній або безповоротній основі [5, с. 152–153].

Фінансова підтримка на зворотній основі – це безвідсоткові прямі інвестиції суб'єктами малого підприємництва в безготівковій формі на впровадження бізнес-проектів [5, с. 153].

Метою цієї підтримки є:

– здешевлення кредитів, отриманих підприємствами в банківських установах для впровадження бізнес-проектів, у межах повної або часткової суми відсотків кредиту;

– проведення експертизи проектів (за необхідності);

– здійснення підготовки кадрів для малого та середнього бізнесу;

– фінансування заходів щодо підтримки підприємництва, проведення семінарів, нарад, виставок та інших організаційних заходів;

– патентування інтелектуальної власності, проведення сертифікації нових видів продукції тощо [5, с. 154].

Фінансова підтримка на зворотній основі надається за принципом мікрокредитування в обсязі до 50 тис. грн. терміном до трьох років за умови цільового використання коштів, обов'язкового їх повернення й оформлення договорів гарантії повернення коштів [5, с. 155].

Вивчення світового досвіду переконує, що науково обґрунтованою державною політикою підтримки малого підприємництва стає лише тоді, коли вона ґрунтується на об'єктивній діючій системі економічних законів з урахуванням реалій, інтересів суспільства й суб'єктів малого підприємництва [2]. Вона повинна спиратись на історичні, економічні та соціальні особливості суспільства, що дасть змогу створити адекватні передумови для того, щоб мале підприємництво змогло стати альтернативою державному сектору економіки країни [6, с. 117].

Підтримка розвитку малого підприємництва повинна нести регіональний характер та враховувати рівень розвитку підприємництва в окремих районах та видах економічної діяльності [6, с. 119–120].

Якщо проаналізувати основні показники діяльності суб'єктів малого підприємництва Одеської області, то деякий час спостерігалась тенденція до збільшення кількості суб'єктів малого підприємницької та покращання показників їх діяльності. Але криза та нестабільна політична ситуація стримують подальший їх розвиток [6, с. 121].

В Одеській області на початок 2015 р. на обліку в органах державної реєстрації знаходилося 25 тис. малих підприємств; у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення області припадало 104 малих підприємства, що свідчить про деяке скорочення показників порівняно з попереднім роком [6, с. 122].

За результатами досліджень Міжнародної фінансової корпорації, 75% опитаних респондентів основною перешкодою на шляху розвитку малого підприємництва на місцевому рівні назвали обмежений доступ до фінансування та можливість залучення на вигідних умовах кредитних ресурсів [4, с. 52].

Формування кадрового забезпечення суб'єктів малого підприємництва характеризується «відтоком» найбільш економічно активної частки населення у великі міста та за кордон, а також інерційністю розвитку системи підготовки, перепідготовки та перекваліфікації кадрів для сфери малого бізнесу [4, с. 53].

Негативні тенденції розвитку підприємництва в Україні передусім обумовлені такими чинниками і причинами:

- зниження мотивації до підприємницької діяльності через невисокі фінансові результати господарювання та значну частку суб'єктів господарювання, які збиткові або припинили діяльність. Це зумовлено як об'єктивними причинами все ще обмеженої місткості внутрішнього ринку, низької купівельної спроможності населення та збільшенням обсягів продажу товарів, виготовлених не на території України, так і суб'єктивними чинниками високої витратомісткості фінансово-господарської діяльності,

складності проходження дозвільних, реєстраційних, погоджувальних і контролюючих процедур;

- низький рівень захищеності майна та права власності суб'єктів підприємництва, у тому числі через наявність дій, пов'язаних із протиправним захопленням підприємств; недосконалість чинного корпоративного і кримінального законодавства та судової системи щодо протидії рейдерству, відсутність практики впровадження міжнародних стандартів боротьби з протиправними поглинаннями та активної участі ЗМІ у вирішенні проблеми неправомірного захоплення суб'єктів господарювання та їх майна, активів, персоналу [4, с. 54].

Політика підтримки малого бізнесу в Європі здійснюється через діяльність держав і через спеціальні програми, які реалізуються під егідою ЄС. Фінансування заходів із підтримки малого бізнесу здійснюється зі структурних фондів Євросоюзу, зокрема з Фонду регіонального розвитку, Соціального фонду. На рівні держав фінансова допомога забезпечується значними податковими пільгами в перші роки функціонування, кредитами на пільгових умовах суб'єктам, орієнтованим на інноваційну діяльність, охорону довкілля і екологічні проекти, функціонуючим у відсталіх регіонах, підприємствам із високою соціальною значимістю [7, с. 37–38].

Слід урахувати, що державна підтримка підприємств вважається обґрунтованою, коли вона сприяє усуненню ситуацій, коли ринкові механізми не забезпечують ефективного по Парето розподілу ресурсів. Таким чином, за словами самого Парето «будь-яка зміна, яка нікому не приносить збитків, а деяким суб'єктам приносить користь (за їх власною оцінкою), є поліпшенням». Отже, визнається право на всі зміни, які не приносять нікому додаткової шкоди. В інших випадках її застосування тягне за собою спотворення конкуренції на ринку, оскільки одні виробники опиняються у більш вигідних умовах, ніж інші. Тому СОТ та ЄС ввели обмеження на застосування державної підтримки підприємств із метою недопущення порушень конкурентного ринкового середовища на міжнародному рівні [8, с. 129].

**Висновки.** На сьогодні мале підприємництво, яке є одним із найбільш прогресивних та великих секторів національної економіки, потребує посиленої уваги з боку держави та прийняття чітких та послідовних рішень, які б допомогли здійснити відродження та поживлення малого підприємництва. Впровадження способів, методів та заходів дасть змогу державі здійснити вагому підтримку суб'єктів малого підприємництва, і, відповідно, держава зможе вивести країну з кризи, покращати економічне становище, також зростуть соціальні стандарти, збільшиться кількість робочих місць.

#### Список використаних джерел:

1. Остапенко Н.В. Економічна сутність підтримки розвитку малого підприємництва / Н.В. Остапенко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 3 (29). – С. 77–81.
2. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
3. Ольвінська Ю.О. Особливості державного регулювання малого підприємництва в країнах світу / Ю.О. Ольвінська // Державне управління: удосконалення та розвиток: наукове видання Академії муніципального управління. – 2015. – № 2.
4. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, Д.С. Покришка // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2 (31). – С. 49–54.
5. Кошелева О.Г. Фінансово-кредитна складова інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва в Україні / О.Г. Кошелева // Фінансова система України. – 2012. – № 19. – С. 151–155.
6. Ольвінська Ю.О. Напрями удосконалення механізму сприяння розвитку суб'єктів малого підприємництва / Ю.О. Ольвінська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 3. – С. 117–123.
7. Ломачинська І.А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва / І.А. Ломачинська // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2012. – № 3–4. – С. 37–43.
8. Поповенко Н.С., Ганенко О.В. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні / Н.С. Поповенко, О.В. Ганенко // Сучасні проблеми регіонального розвитку. – 2012. – № 1 (2). – С. 126–132.

**Анотация.** В статье рассмотрены основные виды государственной поддержки субъектов малого предпринимательства для обеспечения их устойчивого развития и дальнейшего функционирования. Подробно раскрыты главные принципы государственной политики в сфере развития малого и среднего предпринимательства в Украине.

**Ключевые слова:** государственная поддержка, субъекты малого предпринимательства, развитие, финансовая поддержка.

**Summary.** This clause describes the main types of state support of small business to ensure their sustainable development and subsequent operation. Also disclosed in detail the main principles of state policy in the sphere of small and medium business in Ukraine.

**Key words:** state support, small businesses, development, financial support.